

OBSAH

ÚVOD 11

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI 13

Historický vývoj Vítkovických železáren 13

Koncepce založení železáren 13

Založení Rudolfovy huti a její vývoj na místě dnešní tzv. Dolní oblasti Vítkovice 13

Stavba pudlovný v Rudolfově huti a první provozní výsledky 14

Výstavba prvních vysokých pecí 14

Počátek výroby kolejnic 17

Změna vlastnických poměrů 17

Doprava a připojení na železniční síť 17

Zavedení výroby plávkové oceli v Bessemerových konvertorech 18

Zavedení pecí skotského typu a jejich nová lokace 21

Vytvoření Vítkovického horního a hutního těžířstva (VHHT) 23

Nástup Paula Kupelwiesera a modernizace výroby 23

Zavedení martinských pecí a Thomasova konvertoru 25

Zavedení tzv. Vítkovického duplexního pochodu 25

Zakoupení Schüllerovy hutě a její přeměna na pudlovnu 25

Pronájem a následná koupě Žofinské hutě 26

Rozvoj závodu a orientace na zbrojní výrobu 26

Nová koncepce vysokopecního závodu a výstavba vysokých pecí novějšího typu 29

Založení Nové ocelárny a válcovny v Zábřehu a období 1. světové války 30

Meziválečné období, výstavba válcovny za studena a železářny ve Fryštátu 32

Zavedení výroby v elektrických pecích 32

Změny vlastnických poměrů 32

Období 2. světové války, založení tzv. Jižního závodu 34

Období po roce 1945 35

Období po roce 1948 35

Přestavba vysokopecního závodu a stavba velkokapacitních vysokých pecí o obsahu 1 100 m³ 37

Zavedení sekundární metalurgie 39

Atomový program a modernizace elektrických obloukových pecí 39

Zahájení výroby oceli v konvertorech OXYVIT 39

Modernizace válcoven 41

Válcovna tlustých plechů kvarto 3,5 41

Poslední období provozu vysokých pecí do ukončení výroby v letech 1972–1998 42

Změna politických a hospodářských poměrů po roce 1989 43

Ukončení výroby vysokých pecí 43

Modernizace a změny v ocelárnách a válcovnách v nových hospodářských poměrech 44

Obecně-historické a kulturně-společenské aspekty historie Vítkovic 45

Obyvatelstvo v době rozkvětu obce 45

Propojení podniku a správy Vítkovic 46

6 Kulturní dědictví Vítkovických železáren

- Vítkovice městem 46
- Vytvoření Velké Ostravy a postupný úpadek 46
- Urbanistický a stavební vývoj obce v kontextu zájmů a potřeb Vítkovických železáren 48
 - Vznik železáren jako impuls k proměně vsi 48
 - Příchod Paula Kupelwiesera: počátek nové éry 53
 - Nové Vítkovice, městský satelit moderního typu 53
 - První etapa: počátek budování projektu Nové Vítkovice 55
 - Druhá etapa: ideální naplňování koncepce 56
 - Obytné objekty* 61
 - Vodárna a vodovod* 61
 - Katolický kostel* 61
 - Třetí etapa: podnik versus město 63
 - Zdravotní, školní, tělovýchovná a volnočasová zařízení* 63
 - Dotváření urbanistické kompozice Nových Vítkovic* 63
 - Jižní čtvrť* 72
 - Válečná a meziválečná období: desetiletí pozvolného odkvětu 77
 - Církevní, společenská a sportovní zařízení* 77
 - Náměstí Jiřího z Poděbrad* 78
 - Vítkovice po 2. světové válce: viditelný úpadek 79
 - Nové naděje 79
- Památková ochrana a hledání nového využití 80
 - Prvé systematické průzkumy průmyslového dědictví 80
 - Muzejní aktivity 80
 - Studentské projekty, důležitá etapa hledání nového využití 82
 - Systematické průzkumy prováděné Národním památkovým ústavem 82
 - Památková ochrana vybraných objektů a technického zařízení 86
 - Zapsání statků České republiky do seznamu světového kulturního dědictví 86
 - Postupné kroky k obnově 88
 - Konverze a realizace nového využití 89
 - Památková koncepce a architektonická vize 89
- TECHNOLOGICKÝ A TYPOLOGICKÝ VÝVOJ HUTNICTVÍ ŽELEZA 91
- Technologický tok hutnictví železa 91
- Těžba uhlí 91
- Těžba a úprava rud 91
- Výroba koksu, koksování 92
 - Koks* 92
 - Koksovna* 92
 - Technologický postup koksování (karbonizace) 92
 - Koksovací pece 93
 - Milíře* 93
 - Schaumburské pece (ohradové pece)* 93
 - Úlové pece* 94
 - Plamenné pece, využití vedlejších produktů karbonizace 94

<i>Pece typu Francois-Gobiet</i>	94
<i>Pece typu Coppée</i>	94
<i>Pece Ringel</i>	98
Využívání vedlejších produktů a regenerace tepla	98
<i>Pece typu Otto-Hoffmann</i>	98
<i>Pece typu Koppers</i>	98
Koksochemie, zpracování vedlejších produktů karbonizace	103
<i>Koksárenský plyn</i>	103
<i>Oddělování dehtu</i>	103
<i>Oddělování čpavku (NH₃)</i>	103
<i>Oddělování benzolu (benzolka)</i>	104
Výroba surového železa	104
<i>Surové železo</i>	105
<i>Vysokopecní plyn (jícni nebo kychtový plyn)</i>	105
<i>Struska</i>	105
Technologický postup výroby surového železa	105
<i>Základní druhy želez</i>	106
Vysoká pec	107
<i>Profil vysoké pece</i>	107
<i>Zavážecí zařízení a uzávěr sazebný</i>	107
Konstrukce vysokých pecí ve Vítkovických železárnách	109
<i>Pece belgického typu</i>	109
<i>Pece skotského typu</i>	109
<i>Pece skotského typu, tzv. Lürmannova konstrukce</i>	113
<i>Pece novějšího typu, tzv. Büttgenbachova konstrukce</i>	113
<i>Sovětské typové konstrukce</i>	113
Ohřev větru a dmýchání	116
<i>Dmyhadla</i>	116
<i>Ohříváče větru</i>	116
Čištění vysokopecního plynu, vysokopecní potrubní trasy	120
<i>Prašník</i>	120
<i>Plynočistírna LURGI</i>	120
Zkujňování surového železa, ocelářství	121
Ocelárna	121
Zkujňovací pochod (zkujňování, ocelářský pochod)	121
<i>Kyselé a zásadité pochody</i>	122
<i>Duplexní pochod</i>	122
Plávkové a svárkové pochody, ocelářské pece	122
<i>Pudlovací pece</i>	124
<i>Pudlování (míchání)</i>	124
<i>Dvojitá stabilní pudlovací pec (patent Küper)</i>	124
<i>Dvojitá otočná pudlovací pec (patent Pietzka)</i>	124
Konvertory	124

- Konvertor* 124
- Bessemerův konvertor* 126
- Thomasův konvertor* 126
- Kyslíkový konvertor OXYVIT* 126
- Nístějová plamencová pec s regeneračním topením 128
 - Martinský pochod* 128
 - Martinská pec / Siemens–Martinská pec / S–M pec* 128
 - Wellmannova pec* 131
 - Talbotova pec* 131
 - Tandemová pec* 131
 - Kelímkové pece* 136
- Elektrické pece 136
 - Elektrické obloukové pece* 136
- Sekundární metalurgie 139
 - Zařízení SL tryska (Skandinávská tryska, Scandavian Lance)* 139
 - Pánvová pec (LF)* 139
 - Zařízení ISSM* 139
- Odlévání 139
 - Lití oceli (licí pánev, kokila, ingot)* 139
 - ZPO, zařízení plynulého odlévání (kontiliti)* 139
- Tváření 140
 - Válcování 140
 - Podélné válcování 142
 - Dvouválcová stolice – duo (jednosměrné, reverzní)* 142
 - Tříválcová stolice – trio, Lauthovo trio* 142
 - Čtyřválcová stolice – kvarto* 144
 - Mnohoválcové stolice* 144
 - Univerzální stolice* 146
 - Kosé válcování, válcovna trubek 146
 - Válcovací trať s poutnickou stolicí – Mannesmann* 146
 - Válcovací trať s automatikem – Stiefel* 146
 - Kování 146
 - Stroje pro kování 147
 - Buchary* 147
 - Lisy* 147
- KATALOG PODNIKATELŮ, SPOLEČNOSTÍ A VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ 157
 - Arcibiskupství olomoucké 157
 - Geymüller, Johann Heinrich 157
 - Gutmann, Wilhelm / David / Max 158
 - Kupelwieser, Paul 159
 - První rakousko-uherská vysokopeční společnost 160
 - Reichswerke AG für Erzbergbau und Eisenhütten „Hermann Göring“ (AG Reichswerke „Hermann Göring“) 161

- Rothschild, Salomon Mayer / Anselm Salomon / Albert Salomon / Louis 162
- Rudolf, arcivévoda habsburský, arcibiskup olomoucký 163
- Rudolfova huť 164
- Vítkovice Holding 164
- Vítkovické horní a hutní těžířstvo (VHHT) 165
- Vítkovické železářny 165
- Vítkovické železářny Klementa Gottwalda (VŽKG), Vítkovice – železářny a strojířny Klementa Gottwalda, koncern VÍTKOVICE 166
- KATALOG KULTURNÍCH PAMÁTEK A PAMÁTKOVÉ OCHRANY 167
- k.ú. Hrabůvka 167
- Jubilejní kolonie, ulice Edisonova, Heritesova, Jubilejní, Letecká, Slezská, Velfíkova a Závodní 167
- k.ú. Moravská Ostrava 169
- Elektrárna koksovny Karolina / Trojhalí 169
- Žofinská huť, Energetická úřtedna č. III / Trojhalí 169
- k.ú. Vítkovice 173
- Dolní oblast Vítkovice, technologický tok těžby uhlí, koksování a výroby železa / závod 1 vysoké pece 173
- Rudolfova huť 173*
- Důl Hlubina / Důl Lauřman (k.ú. Moravská Ostrava) 173*
- Úřpravna uhlí, uhelná služba 174*
- Koksovna 178*
- Vysoké pece 180*
- Energetická úřtedna č. II 184*
- Energetická / Dmychadlová úřtedna č. VI / Malý svět techniky 184*
- Plynojem / multifunkční hala „Gong“ 184*
- Energetika / závod 8 / ČEZ 186
- Fara, ulice Věžní 188
- Kostel sv. Pavla, Mírové náměstí 188
- Mostárna a kotlářna, závod 6, ulice 1. máje 190
- Obytné objekty, tzv. Nové Vítkovice 191
- Anglická kolonie a Westend, Mírové náměstí 191*
- I-bloky (I-domy), Ruská č. 44 191*
- Josefinská kolonie, ulice Erbenova, Floriánova, Kovářská, Meziuliční Obránců míru, Ocelářská, Okružní, Ryskova, Šírotčí a Tavičská 193*
- Kairo kolonie, ulice Kotěřova a Šalounova 193*
- Kasárna, ulice Kotkova, Nerudova, Jeremenkova 193*
- Ocelářská kolonie, ulice Ocelářská 195*
- Šírotčí kolonie, ulice Šírotčí 195*
- Štítová kolonie, ulice Lidická, Nerudova a Tržní 195*
- U-bloky (U-domy), ulice Mírová, Jeremenkova a Věžní 196*
- Úřtednická dvojvila, ulice Ruská a Výstavní 196*
- Obchodní a stravovací zařízení 197
- Tržnice, ulice Mírová, Šírotčí, Jeremenkova a Halasova 197*
- Závodní hotel, Mírové náměstí, Ruská ulice 197*

- Závodní jídelna, Kotkova ulice* 199
- Parní jeřáb, ulice 1. máje 200
- Plynojem MAN (k. ú. Moravská Ostrava), ulice 1. máje 200
- Radnice, Mírové náměstí 203
- Školní zařízení 203
- Česká obecná škola císaře Františka Josefa, Zengrova a Ocelářská ulice* 203
- Česká dívčí pokračovací a hospodyňská škola / Škola pro ženská povolání / Střední zdravotnická škola, ulice Jeremenkova a 1. máje* 203
- Jesle, mateřská škola, ulice Prokopa Velikého* 205
- Německá obecná a měštanská škola dívčí, mateřská škola a hospodyňská škola, Halasova ulice* 205
- II. německá obecná škola chlapecká a II. německá obecná škola dívčí / I. česká obecná škola chlapecká a I. česká obecná škola dívčí / základní škola, nárožní ulice Ocelářské a Šalounovy* 205
- Německá měštanská škola / Střední zdravotnická škola, mezi ulicemi Mírová a Jeremenkova* 205
- Učňovský domov, ulice 1. máje* 205
- Závodní dívčí škola / I. německá obecná škola dívčí, nároží ulic Ruská a Jeremenkova* 207
- Továrna na litou ocel / závod 3 / VÍTKOVICE HEAVY MACHINERY, a. s. 207
- Stará ocelárna / Ocelárna II, Ruská a Halasova ulice* 207
- Kovárna, tzv. parní divize, pancéřová trať* 208
- Těžká mechanika* 210
- Plynojem, Halasova ulice* 210
- Válcovna trubek (rourovna), závod 4, Válcovna trub Třineckých železáren, a. s., Výstavní ulice 211
- Volnočasová a tělovýchovná zařízení 214
- Městské lázně, nároží ulic Lidická a Zengrova* 214
- Plovárna, ulice Ruská* 214
- Sportovní stadion, ulice Závodní* 214
- Tělocvična, ulice 1. máje* 217
- Závodní lázně, ulice Ruská* 217
- Zámeček, ředitelská vila, Výstavní ulice 217
- Zdravotní a sociální zařízení 219
- Městský chudobinec / dům s pečovatelskou službou, ulice Lidická* 219
- Závodní nemocnice* 219
- Závodní sirotčinec, ulice Sirotčí* 221
- k.ú. Zábřeh nad Odrou 230
- Nová ocelárna a válcovna / závod 2 / VÍTKOVICE STEEL, a. s., ulice Pohraniční 230
- Nová ocelárna / Ocelárna I 230
- Válcovna 230
- REGISTR KOKSOVEN 235
- REGISTR VYSOKÝCH PECÍ 238
- REGISTR OCELÁŘSKÝCH A PUDLOVACÍCH PECÍ 242
- REGISTR VÁLCOVACÍCH TRATÍ 246
- LITERATURA A PRAMENY 253
- SUMMARY 259